

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl pilietinės visuomenės vaidmens ES ir Kosovo santykiuose

(2012/C 181/05)

Pranešėjas **Ionut SIBIAN**

Komisijos nariai Maroš Šefčovič ir Štefan Füle 2011 m. rugsėjo 22 d. raštu paprašė Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetą parengti tiriamąją nuomonę dėl

Pilietinės visuomenės vaidmens ES ir Kosovo santykiuose.

Išorės santykių skyrius, kuris buvo atsakingas už Komiteto parengiamąjį darbą šiuo klausimu, 2012 m. kovo 6 d. priėmė savo nuomonę.

479-ojoje plenarinėje sesijoje, įvykusioje 2012 m. kovo 28–29 d., Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas priėmė šią nuomonę 145 narių balsavus už, 5 - prieš ir 13 susilaikius.

1. Išvados ir rekomendacijos

EESRK tiriamojoje nuomonėje dėl pilietinės visuomenės vaidmens ES ir Kosovo santykiuose atsižvelgiama į Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos rezoliuciją 1244 (1999 m.).

Šioje nuomonėje pateikiama keletas rekomendacijų, skirtų Europos Komisijai ir Kosovo valdžios institucijoms. EESRK yra pasirengęs remti Europos Komisijos veiksmus, kuriais siekiama stiprinti Kosovo pilietinės visuomenės vaidmenį bei ES ir Kosovo pilietinės visuomenės santykius.

1.1 EESRK ragina Kosovo vyriausybę imtis atinkamų priemonių, kad būtų užtikrintas saugus ir laisvas etninių mažumų judėjimas jo teritorijoje, nes tai yra susitaikymo ir tarpusavio pasitikėjimo prielaida.

1.2 Europos Komisija turėtų bendradarbiauti su Kosovo vyriausybe ir šalies žiniasklaidos organizacijomis, kad remtų žiniasklaidos laisvę ir žurnalistų profesionalumo didinimą.

1.3 EESRK ragina Kosovo vyriausybę rengiant nacionalinę ekonomikos vystymo strategiją konsultuotis su pilietine visuomene ir socialiniais partneriais. Kosovo vyriausybė ir Europos Komisija turėtų teikti pirmenybę moterų ir jaunimo įtraukimui į darbo rinką. Ypatingą dėmesį reikėtų skirti kaimo plėtros, tvaraus žemės ūkio ir ūkininkų asociacijų remimui.

1.4 Bendradarbiaudamas su socialiniais subjektais ir dalydamasis savo praktine patirtimi ir žiniomis EESRK turėtų padėti stiprinti Kosovo socialinių reikalų ir ekonomikos tarybą. Kosovo socialinių reikalų ir ekonomikos tarybai didelę paramą taip pat

turėtų teikti Europos Komisija. Kosovo vyriausybė Kosovo socialinių reikalų ir ekonomikos tarybos veiklai turėtų numatyti atskirą biudžeto eilutę.

1.5 EESRK rekomenduoja Kosovo darbo ministerijai sukurti skaidrų ir teisingą socialinių partnerių iniciatyvų finansavimo mechanizmą.

1.6 Nors dėl savo statuso Kosovas negali tapti TDO konvencijų šalimi, Kosovo vyriausybė turėtų su jomis suderinti savo teisę aktus ir nusistovėjusią tvarką.

1.7 EESRK nuomone, būtina, kad socialinių partnerių atstovai dalyvautų kuriant įtraukią Nacionalinę Europos integracijos tarybą.

1.8 Kosovo vyriausybė turėtų stiprinti teisės aktų dėl saugios ir laisvos prieigos prie viešosios informacijos įgyvendinimo užtikrinimą.

1.9 Atsižvelgdamas į tai, kad 2012 m. vasario mėn. įsteigta Kosovo nacionalinė taryba prieš korupciją, EESRK tikisi, kad pilietinei visuomenei bus suteikta realių galimybių veiksmingai prisidėti prie kovos su korupcija.

1.10 Kosovo vyriausybė turėtų atsižvelgti į pilietinės visuomenės parengtą strateginę programą ir sukurti struktūruotam dialogui ir pilietinės visuomenės dalyvavimui sprendimų priėmimo procese skirtą teisinę ir institucinę sistemą. Kosovo asamblėja turėtų sukurti institucinę platformą, suteikiančią galimybę palaikyti nuolatinį dialogą su pilietinės visuomenės organizacijomis.

1.11 Europos Komisija turėtų toliau remti pilietinės visuomenės tinklų kūrimą Kosove siekiant palengvinti dialogą su valdžios institucijomis ir prisijungti prie jau veikiančių Europos pilietinės visuomenės platformų.

1.12 Europos Komisija turėtų remti Kosovo vyriausybę kuriant teisinę ir mokestinę sistemą, užtikrinančią ilgalaikį pilietinės visuomenės tvarumą Kosove. Kosovo vyriausybė turėtų sukurti skaidrius pilietinės visuomenės organizacijų viešojo finansavimo mechanizmus. Be to, EESRK rekomenduoja, kad Kosovo vyriausybė įsteigtų pilietinei visuomenei skirtą valstybinį fondą.

1.13 EESRK rekomenduoja, kad Europos Komisijos pilietinei visuomenei skirtas finansavimas pagal pasirengimo narystei pagalbos priemonę (PNPP) būtų dalijamas tiems, kurie propaguoja demokratiją ir teisinę valstybę, ir tiems, kurie skatina socialinį ir ekonominį vystymąsi. Kvietimai teikti paraiškas pagal PNPP turėtų būti planuojami taip, kad būtų išvengta finansavimo spragų.

1.14 Europos Komisija turėtų apsvarstyti galimybę ieškoti būdų, kaip mažesnėms pilietinės visuomenės organizacijoms palengvinti prieigą prie savo programų ir remti ilgesnio laikotarpio iniciatyvas.

1.15 Europos Komisija turėtų rasti būdų socialiniams partneriams palengvinti prieigą prie pilietinei visuomenei pagal PNPP skiriamų lėšų. Pagal Pilietinės visuomenės priemonę būtų galima sukurti konkrečias programas socialiniams partneriams. Pagal PNPP profesinėms sąjungoms reikalingos tikslinės programos, suteikiančios galimybę sustiprinti jų pajėgumus.

1.16 EESRK remia pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių dalyvavimą nustatant nacionalinius PNPP pagalbos prioritetus.

1.17 EESRK dar kartą patvirtina savo suinteresuotumą ir pasirengimą kartu su Europos Komisija pirmininkauti kasmet pagal stabilizacijos ir asociacijos proceso dialogą (SAP dialogas) vykstantiems pilietinės visuomenės plenariniams posėdžiams.

2. Nuomonės aplinkybės

2.1 Išorės subjektai Kosove

2.1.1 2008 m. vasario 17 d. Kosovo asamblėja paskelbė nepriklausomybę. Kosovo valdžios institucijos žadėjo visiškai įgyvendinti Martti Ahtisaari išsamų pasiūlymą dėl statuso ir priėmė naują, šį išsipareigojimą atspindinčią, konstituciją. Asamblėja paragino Europos Sąjungą įsteigti jos teisinės valstybės

misiją (EULEX). Ji taip pat paprašė keleto valstybių⁽¹⁾ įsteigti Tarptautinį civilinį biurą, kuris stebėtų M. Ahtisaari plano įgyvendinimą. Tarptautinis civilinis įgaliotinis ir toliau turi galią panaikinti teisės aktus ir sprendimus, prieštaraujančius M. Ahtisaari išsamiam pasiūlymui dėl statuso.

2.1.2 Laipsniškai mažėjančios Taikos palaikymo pajėgos Kosove ir NATO vadovaujamos karinės pajėgos toliau užtikrina saugumą Kosove, o Kosovo policija perėmė atsakomybę už daugumos kultūriniu ir religiniu požiūriu svarbių vietų ir didžiausios sienų dalies apsaugą.

2.1.3 2010 m. liepos mėn. Tarptautinis teisingumo teismas priėmė savo patariamąją nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės ir nustatė, kad jo nepriklausomybės deklaracija nepažeidė tarptautinės teisės.

2.2 ES požiūris į Kosovą

2.2.1 22 iš 27 ES valstybių narių pripažino Kosovo nepriklausomybę, tačiau Europos bendro sutarimo dėl Kosovo statuso nebuvimas netrukdo ES su juo bendradarbiauti. Bendradarbiavimo su Kosovo valdžios institucijoms lygis 5 valstybėse, kurios nepripažino jo nepriklausomybės – Kipre, Graikijoje, Rumunijoje, Slovakijoje ir Ispanijoje, skiriasi.

2.2.2 Kosovas dalyvauja stabilizacijos ir asociacijos procese (SAP), tačiau jis ir toliau yra vienintelė regiono šalis, kuri nėra užmezgusi sutartinių santykių su ES, todėl jis negali pasirašyti Stabilizacijos ir asociacijos sutarties (SAS). Pagal SAP dialogą 2010–2011 m. dėl pagrindinių ES teisyno skyrių buvo surengti aštuoni posėdžiai (septyni sektorių ir vienas plenarinis), įskaitant konsultacijas su pilietinės visuomenės organizacijomis.

2.2.3 Pagal 2010 m. rugsėjo mėn. pateiktą Jungtinių Tautų rezoliuciją dėl Kosovo, 2011 m. kovo mėn. prasidėjo Belgrado ir Prištinos dialogas tarpininkaujant ES. Šio dialogo tikslas – ieškoti praktinių regionų bendradarbiavimo, prekybos, laisvo judėjimo ir teisinės valstybės būdų (žr. 3.3 punktą).

2.2.4 2010 liepos mėn. Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją dėl Kosovo, raginančią ES valstybes nares stiprinti bendrą poziciją Kosovo klausimu. Europos Parlamentas pabrėžė, kad įstojimo į Europos Sąjungą galimybė yra galinga paskata vykdyti būtinas reformas Kosove, ir ragino imtis praktinių veiksmų, kad ši galimybė tiek vyriausybei, tiek piliečiams taptų apčiuopiamesnė.

2012 m. sausio mėn. Europos Komisija pradėjo vizų režimo liberalizavimo dialogą su Kosovu.

⁽¹⁾ Austrija, Belgija, Bulgarija, Kroatija, Čekija, Danija, Estija, Suomija, Prancūzija, Vokietija, Vengrija, Airija, Italija, Latvija, Lietuva, Liuksemburgas, Nyderlandai, Norvegija, Lenkija, Slovėnija, Šveicarija, Švedija, Turkija, Jungtinė Karalystė, Jungtinės Amerikos Valstijos.

2.2.5 Kosovas gauna paramą pagal Pasirengimo narystei pagalbos priemonę (PNPP), stabilumo priemonę, Europos demokratijos ir žmogaus teisių rėmimo priemonę ir pagalbą iš kitų finansavimo šaltinių. Kosovas dalyvauja kelioms šalims gavėjoms skirtose PNPP programose. 2011 m. birželio 27 d. priimtas daugiametis preliminarus planavimo dokumentas 2011–2013 m. 2011 m. glaudžiai bendradarbiaujant su Europos integracijos ministerija ir valdžios institucijomis pagal PNPP 2011 m. metinę programą buvo skirta iš viso 68,7 mln. eurų. ES pasirengimo narystei pagalbos priemonėmis daugiausiai dėmesio skiriama teisei valstybei, ekonomikai, prekybai, pramonei ir viešojo administravimo reformai.

2.3 Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto veikla, susijusi su Kosovo pilietine visuomene

2.3.1 ES plėtra ir Vakarų Balkanų šalių pažanga arėjant prie narystės Europos Sąjungoje yra vienas iš EESRK išorės santykių prioritetų. Išorės santykių skyrius parengė veiksmingas priemonės savo pagrindiniams tikslams pasiekti – remti Vakarų Balkanų pilietinę visuomenę ir didinti jos gebėjimą tapti vyriausybės partneriu siekiant narystės ES.

2.3.2 Vakarų Balkanų ryšių grupė – nuolatinis 2004 m. EESRK įsteigtas vidaus organas – yra pagrindinė EESRK veiklos šioje srityje koordinavimo priemonė. Ryšių grupės vaidmuo taip pat yra stebėti politinės, ekonominės ir socialinės padėties Vakarų Balkanuose pokyčius ir ES ir Vakarų Balkanų šalių santykius. Be to, ši ryšių grupė skatina EESRK ir Vakarų Balkanų pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimą.

3. Politinė Kosovo raida

3.1 Kosovas – pagrindiniai faktai ir skaičiai

3.1.1 Iki 2011 m. pabaigos Kosovą pripažino 86 JT valstybės narės, įskaitant 22 ES valstybes nares.

3.1.2 Apytiksliai 2 mln. gyventojų turintis Kosovas yra viena neturtingiausių Europos šalių. Pasaulio banko duomenimis, Bendras vidaus produktas (BVP) vienam gyventojui yra 1 760 eurų. Remiantis naujausiais 2006 m. duomenimis, 45 proc. gyventojų gyvena žemiau nacionalinės skurdo ribos, o 17 proc. – gyvena itin skurdžiai. Jis turi didelę diasporą ir vieną jauniausių visuomenių Europoje.

3.1.3 90 proc. gyventojų yra albanai, 6 proc. – serbai ir bosniai, o likę 4 proc. gyventojų yra turkai, romai, aškalai ir egiptiečiai. Albanų dauguma ir ne serbų mažuma Kosovo valstybingumui. Socialinis atotrūkis tarp Kosovo albanų ir Kosovo serbų vis dar nemažas. Kosovo serbai šalies šiaurinėje dalyje išlaikė tvirtą autonomiją *de facto*. Kitose Kosovo dalyse jie susitelkė kaimo anklavuose. Be politinių motyvų, kita rimta

serbų bendruomenės izoliuotumo problema – kalba. Anklavuose gyvenantys Kosovo serbai yra diskriminuojami. Tai daro poveikį jų kasdieniam gyvenimui ir jie paranda išsidarbinimo galimybes. Jų galimybės lygiomis teisėmis su Kosovo albanais kreiptis į Kosovo valdžios institucijas ir pasinaudoti įvairiomis socialinėmis paslaugomis, pavyzdžiui, ligoninėmis, nėra užtikrintos. Jų judėjimo laisvė Kosove praktiškai yra ribota. Serbai ir toliau išvyksta iš Kosovo.

3.1.4 Šiaurinėje Kosovo dalyje ir daugumoje vietovių, kuriose gyvena serbai, nuo 1999 m. veikia atskiros sveikatos priežiūros, švietimo, teisingumo ir socialinių paslaugų institucijos. Jos gauna paramą iš Serbijos ir didžiąją dalimi yra jos kontroliuojamos. Didelė dalis Kosovo serbų toliau boikotuoja nacionalinius rinkimus ir bendradarbiavimą su Kosovo valdžios institucijomis, visų pirma šiaurinėje šalies dalyje. Likusioje šalies dalyje serbai vis dažniau dalyvauja rinkimuose ir jiems yra atstovaujama vietos ir nacionalinėse institucijose (įskaitant vyriausybę ir asamblėją). Savivaldybėse, kuriose daugumą sudaro serbai, buvo boikotuojamas decentralizacijos procesas, numatantis naujų, didesnių savivaldos galių turinčių savivaldybių kūrimą, kuriose etninės mažumos sudarytų daugumą.

3.2 Santykiai su kaimyninėmis valstybėmis

3.2.1 Iš visų kaimyninių valstybių Kosovas geriausius santykius palaiko su Albanija. Albanija labai aktyviai stengėsi ir stengiasi užtikrinti Kosovo pripažinimą ir deda lobistines pastangas, kad Kosovas būtų įtrauktas į regionines iniciatyvas.

3.2.2 Kosovas palaiko tinkamus santykius su buvusiąja Jugoslavijos Respublika Makedonija. Jau baigtas sienų demarkavimas ir užmegzti geri diplomatiniai santykiai.

3.2.3 Kosovas ir Juodkalnija susitarė užbaigti sienų su Juodkalnija demarkavimo procesą. Juodkalnija anksčiau prašė, kad prieš abiem šalims pasikeičiant ambasadoriais ir užbaigiant sienų demarkavimą juodkalniečių mažuma Kosove būtų pripažinta teisiškai. Juodkalniečių bendruomenė buvo pripažinta Bendruomenių įstatyme ir tikimasi, kad abi šalys artimiausiu metu užmegs diplomatinis santykius.

3.2.4 Bosnija ir Hercegovina bei Serbija yra vienintelės dvi kaimyninės valstybės, su kuriomis Kosovas neturi jokių oficialių politinių santykių. Ekonominiai santykiai ir toliau yra nesimetriški. Nors Serbija yra didžiausias eksportuotojas į Kosovą, dar visai neseniai Kosovas negalėjo vykdyti eksporto į šią šalį. ES veikia kaip Prištinos ir Belgrado techninių derybų tarpininkė. Derybų su Serbija darbotvarkėje numatytas prekybos su Kosovu atnaujinimas, naudojimas Serbijos oro erdve, keleivių su Kosovo pasais arba Kosove įregistruotų transporto priemonių tranzitas, Kosovo dalyvavimas regioniniuose forumuose. 2012 m. vasario pabaigoje Kosovas ir Serbija susitarė dėl regioninio bendradarbiavimo ir pasienio kontrolės punktų valdymo.

3.3 Aktualūs klausimai

3.3.1 Skirtingų etninių grupių santykiai vis dar įtempti dėl padėties šiaurinėje Kosovo dalyje nestabilumo ir Kosovo serbų mažumos bei Serbijos nenoro pripažinti Kosovo ir naujų jo institucijų nepriklausomybę. Taip pat yra Kosovo albanų grupių, nepritariančių tarptautiniams Kosovo nepriklausomybės stebėtojams.

3.3.2 2011 m. liepos pabaigoje Šiaurės Kosove kilo sumaištis, kai keršydamas už Serbijos blokadą nuo 2008 m. dėl Kosovo muitinės spaudos nepripažinimo Kosovas nusprendė paskelbti embargą Serbijos prekėms. Vienašalis Kosovo policijos dislokavimas dviejuose šiaurinės sienos su Serbija pasienio kontrolės punktuose baigėsi smurto protrūkiu, kurio metu žuvo Kosovo policijos pareigūnas. Taika buvo atkurta padedant Taikos palaikymo pajėgoms Kosove ir NATO vadovaujamoms karinėms pajėgoms.

3.3.3 2011 m. rugsėjo mėn. muitinės spaudos klausimas buvo išspręstas tarpininkaujant ES vykstančiame Belgrado ir Prištinos dialoge. Dėl susitarimo įgyvendinimo šiaurėje paskelbtos plačiai paplitusios blokados. Taip pat būta smurto protrūkių. Atsižvelgdama į padėtį šiaurinėje Kosovo dalyje, rugsėjo pabaigoje Serbija nutraukė dalyvavimą pirmiau minėtame ES tarpininkaujame dialoge, o prie derybų stalo grįžo 2011 m. lapkričio mėn.

4. Ekonominė Kosovo padėtis

4.1 Padėtis pasibaigus konfliktui

4.1.1 Kosovo oficialusis nedarbo lygis siekia daugiau kaip 40 proc., yra aukščiausias regione ir gerokai viršija Europos Sąjungos vidurkį. Šiuos duomenis reikėtų vertinti atsargiai – dėl didelio Kosovo neoficialiojo ekonomikos sektoriaus šie rodikliai yra žemesni už tikruosius. Nedarbo lygis yra aukštesnis tarp moterų, ypač tarp jaunimo. Kasmet į darbo rinką įsilieja apie 30 000 jaunų žmonių – tokio darbo vietų poreikio dabartinio ekonomikos augimo sąlygomis patenkinti neįmanoma. Dar vienas opus klausimas yra skurdas, apie 20 proc. gyventojų pragyvenimo lygis sudaro mažiau negu vieną eurą per dieną.

4.1.2 Ekonomika tebėra labai priklausoma nuo emigrantų perlaidų ir paramos teikėjų pagalbos. Kosovo ekonomiką veikia pokarinis netikrumas, nutrūkę prekybos ryšiai ir nepakankamos investicijos į infrastruktūrą. Pirmaisiais XXI a. metais dėl tarptautinių paramos teikėjų pagalbos ekstremaliajai situacijai įveikti ir rekonstrukcijai vykdyti ekonomikos augimas siekė dviženklį skaičių. Tačiau dėl itin didelio prekybos deficito, nepakankamų tiesioginių užsienio investicijų (toliau – TUI) augimas nebuvo tvarus. Nuo 2007 m. grynųjų užsienio investicijų mastas Kosove nuo 19 proc. laipsniškai sumažėjo iki 7,1 proc. BVP. Neoficialusis sektorius yra didelis, mokesčių surenkama mažai.

4.1.3 Nors pasaulio finansų ir ekonomikos krizė ekonomiką paveikė palyginti nedaug, dėl ribotos tarptautinės Kosovo

integracijos neigiami padariniai buvo juntami daugiausia dėl to, kad sumažėjo emigrantų perlaidos, eksportas ir TUI.

4.1.4 Didžiausią Kosovo ekonomikos dalį sudaro paslaugų sektorius (68 proc.), kiti sektoriai: pramonės (20 proc.) ir žemės ūkio (12 proc.), yra palyginti nedideli. Didžioji Kosovo gyventojų dalis gyvena kaimo vietovėse. Žemės ūkio veikla vykdoma mažuose ūkiuose, todėl ūkiai dažniausiai yra neefektyvūs, natūriniai. Dėl tokios padėties negali plėtotis ir stipri, atstovaujamoji pilietinė visuomenė, kuri spręstų žemės ūkio ir kaimo plėtros klausimus.

4.1.5 Ir toliau klesti korupcija, tai labai veikia šalies ekonomikos augimo perspektyvas. Pagal „Transparency International“ įvertintą korupcijos suvokimo indeksą Kosovas yra 110-oje vietoje ir yra vertinamas kaip viena labiausiai korumpuotų šalių Europoje.

4.1.6 Vyriausybė neturi tinkamos nacionalinės ekonomikos plėtros strategijos, kuri turėtų būti parengta konsultuojantis su socialiniais partneriais ir kitais pilietinės visuomenės nariais.

5. Dabartinė pilietinės visuomenės organizacijų padėtis ir vaidmuo

5.1 Socialinis dialogas

5.1.1 Preliminariais duomenimis, profesinės sąjungos turi apie 60 000 narių. Profesinės sąjungos viešajame sektoriuje yra labai aktyvios, 90 proc. valstybės tarnautojų priklauso kuriai nors profesinei sąjungai⁽²⁾. Dabar, kai įstatymai leidžia steigti profesines sąjungas ir privačiame sektoriuje, svarbiausias profesinių sąjungų uždavinys artimiausioje ateityje – steigti įmonių lygmeniu. Tyrimų duomenimis 5,09 proc. gyventojų nurodo priklausą profesinėms sąjungoms⁽³⁾.

5.1.2 **Darbo įstatymas**, kuris įsigaliojo 2010 m. gruodžio mėn., įvertintas kaip vienas svarbiausių Kosovo priimtų teisės aktų⁽⁴⁾. Dėl šio įstatymo projekto vyko įvairios konsultacijos, daugiausia tarp darbdavių asociacijų ir profesinių sąjungų, jose taip pat dalyvavo specialus komitetas ir pilietinės visuomenės organizacijos. Įstatymas priimtas vieningai per paskutinę plenarinę trečiojo teisėkūros laikotarpio sesiją, tą pačią dieną nepaisant pakartotinio prieštaravimo vyriausybės komitetą panaikino dėl didelės naštos biudžetui. Profesinės sąjungos pagrąsino boikotuosią rinkimų procesą, jei įstatymas nebus priimtas.

⁽²⁾ Kushtrim, Shaipi (2011 m.), „Annual Review 2010 on Labour Relations and Social Dialogue in South East Europe: Kosovo“, Regioninis darbo santykių ir socialinio dialogo pietryčių Europoje projektas (angl. Regional Project for Labour Relations and Social Dialogue in South East Europe), „Friedrich Ebert Stiftung“ 2011 m. sausio mėn.

⁽³⁾ „Better Governance for a Better Impact. A Call for Citizens“, CIVICUS pilietinės visuomenės indekso analitinė ataskaita, skirta Kosovui, „Kosovar Civil Society Foundation“ (KCSF), 2011 m. kovo mėn.

⁽⁴⁾ „Labour Law: its implementation in the first six months“, „GAP Policy Brief“, Pažangiųjų tyrimų institutas GAP, 2011 m. rugsėjo mėn.

5.1.3 **Kosovo socialinių ir ekonomikos reikalų taryba** (SERT) įsteigta 2009 m. Nuo pat įsteigimo jai veikti trukdė tai, kad Kosovo prekybos rūmai ir Kosovo nepriklausomų profesinių sąjungų sąjunga (BSPK) prieštaravo kitų darbdavių organizacijų (Kosovo verslo sąjungos) ir profesinių sąjungų (Kosovo laisvų profesinių sąjungų konfederacijos, KSLK) dalyvavimui. Nepaisant vidinių nesutarimų vyko reguliarūs SERT posėdžiai.

5.1.4 Kosovo socialinių ir ekonomikos reikalų taryba neturi pakankamų gebėjimų ir išteklių, kad galėtų veiksmingai dirbti.

5.1.5 **Socialiniams partneriams Europos integracijos ir ekonominio vystimosi procesuose neskiriamas svarbus vaidmuo.** Kosovo vyriausybė turėtų sukurti tinkamą teisinę bazę, kad sustiprintų socialinių partnerių vaidmenį tuose procesuose ir kad socialiniams partneriams būtų plačiau atstovaujama.

5.1.6 Darbo ministerija šiuo metu finansuoja socialinių partnerių projektus, tačiau skaidrių kriterijų ir darbo tvarkos taisyklių nėra.

5.2 Pilietinis dialogas

5.2.1 Kosovo pilietinė visuomenė pradėjo kurtis 9-ojo dešimtmečio pabaigoje–10-ojo dešimtmečio pradžioje, Vidurio ir Rytų Europoje žlugus komunizmui. Dėl labai specifinės tuometinės Kosovo padėties pilietinė visuomenė kūrėsi kaip svarbi ištisos lygiagrečios sistemos ir pilietinio pasipriešinimo Serbijos režimui dalis. Humanitarinė pagalba ir žmogaus teisių apsauga, taip pat visuomenės plačiai remiami pilietiniai judėjimai buvo pagrindinės pilietinės visuomenės veiklos sritys. Kai visa Kosove gyvenanti albanų bendruomenė ėmė boikotuoti serbų institucijas ir nebebuvo teikiamos socialinės ir sveikatos paslaugos, pilietinė visuomenė tapo pagrindine paslaugų teikėja⁽⁵⁾.

5.2.2 Po karo pilietinė visuomenė greitai prisitaikė ir sureagavo į naujus poreikius, pavyzdžiui, pagalbos ekstremalios situacijos atveju, rekonstrukcijos, etninio susitaikymo srityse. Dėl didžiulės tarptautinių paramos teikėjų finansinės ir techninės pagalbos pilietinės visuomenės organizacijų skaičius labai išaugo. Tačiau šiuo metu iš daugiau kaip 6 000 įregistruotų NVO, veikusių 2010 m., dar veikia arba iš dalies veikia mažiau kaip 10 proc⁽⁶⁾.

5.2.3 Šiuo metu Kosovo PVO turi spręsti panašius uždavinius kaip ir kitų regiono šalių PVO⁽⁷⁾, nes didžioji sektoriaus dalis vis dar labai priklauso nuo tarptautinio finansavimo (preliminariais duomenimis daugiau kaip 70 proc. PVO išteklių suteikia užsienio paramos teikėjai). Todėl PVO tapo labiau priklausomos nuo paramos teikėjų, mažiau atsižvelgia į bendruomenės poreikius, kyla abejonių dėl jų tvarumo ateityje sumažėjus tarptautinėms lėšoms, skiriamoms pilietinei visuomenei. Kadangi PVO nutolo nuo savo atstovaujamų žmonių, kyla jų legitimumo problema.

5.2.4 Daug paramos teikėjų ėmė trauktis iš Kosovo, bendras pilietinei visuomenei skiriamų lėšų dydis mažėja. Kadangi skiriama daugiausia trumpalaikė parama projektams, o ne ilgalaikė parama institucijoms, tampa labai sunku užtikrinti PVO finansinį ir žmogiškųjų išteklių tvarumą⁽⁸⁾.

5.2.5 2011 m. Europos Komisija įsipareigojo susitarti dėl Kosovo dalyvavimo ES programose laikantis esamų valstybių narių pozicijų dėl jo statuso. Tuo tikslu ir EK, ir Kosovo vyriausybė turėtų užtikrinti, kad rengiant ir įgyvendinant konkrečius projektus būtų įtraukiamos pilietinės visuomenės organizacijos.

5.2.6 Problemos, susijusios su tarptautiniu Kosovo pripažinimu, tiesiogiai veikia Kosovo pilietinės visuomenės tarptautinius ryšius. Kai kurie tarptautiniai ir ES tinklai nepriima narių iš Kosovo. Nepaisant šių kliūčių Kosovo pilietinei visuomenei atstovaujama įvairiose regioninėse ir europinėse platformose ir forumuose, jos tarptautinis aktyvumas yra didesnis palyginti su bet kuriuo kitu šalies sektoriumi. Kosovo pilietinės visuomenės organizacijoms turėtų būti sudarytos palankesnės sąlygos dalyvauti regioninėse programose.

5.2.7 2008 m. Konstitucija saugoma žodžio ir spaudos, išskyrus kalbų, kuriomis kurstomas etninis priešiškas, laisvė. Pilietinės visuomenės nuomone iš esmės ji gali laisvai kritikuoti vyriausybę, vos kelios PVO nurodė patyrusios neteisėtų suvaržymų ar buvusios neteisėtai užsipultas vietas arba centrinės valdžios institucijų. Vis dėlto, turima duomenų, kad vyriausybei artima žiniasklaida naudojama prieš pilietinės visuomenės iniciatyvas ir asmenis, kurie kritikuoja vyriausybę. Nors Kosove veikia didelė įvairovė spaudos ir elektroninės žiniasklaidos, tiriamoji žurnalistika vykdoma retai, nes bijoma susidorojimo. Finansinė žiniasklaidos priklausomybė nuo vyriausybės reklamos kelia abejonių dėl jos redakcinės nepriklausomybės.

⁽⁵⁾ „Better Governance for a Better Impact. A Call for Citizens“, CIVICUS pilietinės visuomenės indekso analitinė ataskaita, skirta Kosovui, „Kosovar Civil Society Foundation“ (KCSF), 2011 m. kovo mėn.

⁽⁶⁾ „Better Governance for a Better Impact. A Call for Citizens“, CIVICUS pilietinės visuomenės indekso analitinė ataskaita, skirta Kosovui, „Kosovar Civil Society Foundation“ (KCSF), 2011 m. kovo mėn.

⁽⁷⁾ „The 2010 NGO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia“, Jungtinių Valstijų tarptautinės plėtros agentūra (angl. USAID).

⁽⁸⁾ „Better Governance for a Better Impact. A Call for Citizens“, CIVICUS pilietinės visuomenės indekso analitinė ataskaita, skirta Kosovui, „Kosovar Civil Society Foundation“ (KCSF), 2011 m. kovo mėn.

5.2.8 Pagal pagrindinį **NVO įstatymą** numatyta greita ir paprasta registracijos procedūra, užtikrinami pagrindiniai NVO steigimosi, veiklos ir išformavimo principai. Pagrindinė teisinė pilietinei visuomenei skirta bazė yra laikoma nepakankama: visuomeninėms organizacijoms taikoma labai mažai lengvatų, galimi paramos teikėjai atleidžiami nuo mokesčių nedaugeliu atvejų, pilietinio dialogo procesai vis dar nėra įforminti. Reikia, kad pridėtinės vertės mokesčio (PVM), muitų, juridinių asmenų pelno mokesčio ir fizinių asmenų pajamų mokesčio įstatymuose NVO, turinčioms visuomeninės organizacijos statusą, būtų numatytos fiskalinės lengvatos. Filantropijos kultūra vietos lygmeniu dar labai menka. Kad būtų pasiekta realių pokyčių būtina keisti įmonių kultūrą, labiau pakreipti ją filantropine linkme. Kad NVO būtų finansiškai tvaresnės, galėtų pasinaudoti viešosiomis lėšomis pagal paramos, juridinių asmenų pelno mokesčio ir fizinių asmenų pajamų mokesčio teisės aktus, reikia sukurti jų veiklai palankesnę aplinką.

5.2.9 Bendradarbiaujant su pilietine visuomene dažniausiai apsiribojama teisėkūros iniciatyvų propagavimu, o PVO pastangos siekti skaidrumo ir kovoti su korupcija nėra tokios sėkmingos. Prieiga prie informacijos vis dar yra NVO ir vyriausybės bendradarbiavimo kliūtis – taip yra daugiausia dėl to, kad menkai laikomasi įstatymo dėl prieigos prie viešų dokumentų nuostatų.

5.2.10 **Oficialus pilietinės visuomenės ir vyriausybės dialogas nevyksta.** Europos Komisija turėtų padėti Kosovo vyriausybei sukurti oficialias bendradarbiavimo su pilietine visuomene struktūras. Valdžios institucijos turėtų sukurti pastovius mechanizmus ir institucijas, skirtas konsultuotis su pilietine visuomene, turėtų būti paskirti ir parengti valstybės tarnautojai ryšiams su PVO palaikyti.

5.2.11 Pilietinės visuomenės organizacijų pastangomis vyriausybė ėmėsi iniciatyvos, kad būtų pradėta rengti Vyriausybės ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimo strategija. Šis procesas dar tik prasidėjo, jį koordinuoja „CiviKos“ platforma, pilietinės visuomenės tinklas.

5.2.12 Konkrečių mechanizmų, kuriuos vyriausybė galėtų pasitelkti tardamasi su pilietine visuomene, ir teisinės bazės, pagal kurią būtų reglamentuojama, kaip atrinkti tas NVO, kurioms būtų skiriama nedidelė vyriausybės parama (dabar parama skiriama remiantis gana asmeniniais prioritetais) nėra. Europos Komisija turėtų teikti techninę paramą, kad padėtų Kosovo vyriausybei sukurti tokius mechanizmus.

5.2.13 Neturint aiškių reglamentavimo nuostatų, kuriomis būtų sukurta paskatų savanoriams, NVO itin sudėtinga asmenis arba jų grupes pritraukti būti savanoriais. Kosovo vyriausybei galima rekomenduoti pasinaudoti Europos teisėkūros modeliais savanorystės srityje.

5.2.14 Aplinkos apsaugos srityje reikėtų stiprinti vyriausybės ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimą, su PVO reikėtų konsultuotis ir jas nustatyta tvarka įtraukti į politikos kūrimo procesą bei viešas diskusijas.

6. Pilietinės visuomenės organizacijos Kosove ir PNPP

6.1 Galimybė pasinaudoti PNPP lėšomis

6.1.1 1998–2009 m. EB pagalba Kosovui, įskaičiuojant EULEX misijos, ES specialiojo įgaliotinio ir Tarptautinio civilinio biuro finansavimą, sudarė 2,3 mlrd. EUR. Pagrindinės Komisijos dvišalio bendradarbiavimo partnerės buvo Vokietija, Šveicarija, Norvegija, Švedija („Sida“), Nyderlandai, Jungtinė Karalystė (DFID) ir USAID.

6.1.2 Pagal 2009–2011 m. daugiametį preliminarų planavimo dokumentą, kurį Europos Komisija priėmė 2009 m., nustatyti 4 sričių uždaviniai, kuriuos Kosovas turi išspręsti: pilietinės visuomenės, aplinkos, lygių galimybių ir gero valdymo. PNPP finansavimas skiriamas trimis pagrindinėms sritims: politiniams, ekonominiais kriterijams įgyvendinti ir Europos standartams pasiekti.

6.1.3 Būdamą įtakingiausia paramos teikėja (vertinant pagal pagalbos mastą ir pagal finansavimo kategorijas), ES gali nustatyti demokratijos stiprinimo darbotvarkės ir pagalbos prioritetus. Tai taip pat reiškia, kad Komisijos intervencijos veiksmingumas yra svarbiausias veiksnys, lemiantis tarptautinės pagalbos Kosove suvokimą ir legitimumą.

6.1.4 Pagal politinius kriterijus PNPP lėšomis remiamas Kosovo administracinių gebėjimų stiprinimas ir institucijų sistemos kūrimas, teisinės valstybės principo įgyvendinimas, kova su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu, pagarbos žmogaus teisėms stiprinimas, serbų ir kitų mažumų apsauga, padedama stiprinti pilietinę visuomenę ir visuomeninę žiniasklaidą į visas programas integruojant pilietinės visuomenės aspektus. **2009–2011 m. 2–5 proc. visos Kosovui suteiktos pagalbos buvo skirta pilietinei visuomenei remti.**

6.1.5 Nors Europos Sąjungos pilietinei visuomenei skiriamas finansavimas nuolat didėjo, sudėtingos biurokratinės pagalbos prašymo procedūros ir palyginti didelės mažiausios galimos subsidijų sumos daugumai organizacijų neleido pasinaudoti šiomis lėšomis. Dėl tų pačių sąlygų padidėjo atotrūkis tarp didelių ir mažų PVO. Kalba ir techninis paraiškų pobūdis bendruomeninėms ir vietos PVO ir toliau neleidžia pasinaudoti ES finansavimu.

6.1.6 EB finansavimas, kuriuo galėtų pasinaudoti pilietinė visuomenė, pirmiausia skiriamas veiklai, kuria skatinama demokratija, teisinės valstybės principo įgyvendinimas, mažiau – veiklai, kuria skatinama socialinis-ekonominis vystymasis.

6.1.7 Iš PNPP lėšų nėra remiamos nei socialinių partnerių iniciatyvos, nei tikslinės programos, pagal kurias šie galėtų stiprinti savo gebėjimus.

6.1.8 Vis dar esama susirūpinimo dėl ribotų Kosovo valdžios institucijų gebėjimų panaudoti PNPP lėšas. Nustatydama PNPP pagalbos prioritetus vyriausybė turėtų įtraukti PVO.

6.1.9 Atsižvelgdamas į tai, kad PVO ir vyriausybės dialogas Kosove nevyksta, EESRK palankiai vertina Europos Komisijos planus 2012 m. finansuoti projektus, pagal kuriuos bus kuriami PVO tinklai, siekiant palengvinti dialogą su valdžios institucijomis.

6.1.10 EESRK rekomenduoja kvietimus teikti paraiškas pagal PNPP planuoti taip, kad būtų išvengta finansavimo spragų.

2012 m. kovo 28 d., Briuselis

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkas*
Staffan NILSSON
